

А. В. Гладких

ОСНОВИ ТЕХНІКИ ЗВУКОДОБУВАННЯ ТА ВИКОНАВСЬКОГО ДИХАННЯ НА ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ

Головною умовою, що забезпечує якісне виконання при грі на духових інструментах, є вміння музиканта правильно узгодити дихання, роботу язика, губ, пальців і слуху. Усі ці компоненти, перебуваючи в постійній ігровій взаємодії, утворюють виконавський апарат музиканта-духовика, основу його фахової діяльності. Розглянемо функції виконавського апарату в процесі звукодобування на різних духових інструментах. На дерев'яних духових інструментах звук утворюється таким чином.

При грі на флейті звук виникає завдяки тертю видихуваного струменя повітря об край отвору губок інструмента. У результаті цього виникають завихрення всередині голівки, які приводять у коливання повітряний стовп, що міститься в каналі інструмента.

При грі на язичкових інструментах видихуваний струмінь повітря приводить у коливальний стан тростину, за допомогою якої здійснюються відповідні коливання обсягу повітря, у каналі інструмента. Ці відповідні коливання і є джерелом звука.

Щоб добути звук на мідному духовому інструменті, виконавець прикладає мундштук до губ і робить вдих. Водночас, щоб уникнути відтоку повітря, він щільно стуляє кутки губ. Язик своїм кінчиком торкається внутрішнього краю губ і відчуває верхні зуби. У момент атаки язик відривається від нижньої частини верхніх зубів і швидко опускається вниз. Одночасно зосереджений в порожнині рота в губній щілині повітряний струмінь рухає губні епітелії. Цей коливальний стан губ передається повітряному стовпу інструмента. У результаті цього виникає звук.

Як для дерев'яних, так і для мідних духових інструментів загальним є те, що звучним тілом при різноманітних збудниках (на дерев'яних — тростина, на мідних — губи) слугує повітряний стовп інструмента.

Отже, в утворенні звука при грі на духових музичних інструментах беруть участь подих, губи і язик. Дії цих компонентів виконавського апарату повинні здійснюватися узгоджено, у строго визначений момент, що забезпечить чіткий початок звука. Робота виконавського апарату загалом контролюється музичним слухом, що визначає якість відтворених звуків — чистоту інтонації, точність темпоритму, фразування, динаміку і тембр звучання.

Процес дихання є одним із найважливіших фізіологічних актів, що забезпечують нормальну життєдіяльність людини. На відміну від звичайного, виконавське дихання відрізняється нерівномірністю обох фаз, тому що вдих звичайно робиться коротким, а видих — тривалим; є вимушено-довільним, оскільки вдих і видих відбуваються відповідно до бажань виконавця і залежать, зрештою, від побудови музичних фраз; характеризується значним збільшенням дихального обсягу легенів і навантаженням на дихальну мускулатуру, тому що активізація вдиху і видиху потребує залучення до роботи цілого комплексу дихальних м'язів грудної клітки, спини і живота; здійснюється, переважно, через ротову порожнину при незначній участі носа.

Зазначена специфіка виконавського дихання, викликаючи деякі відхилення від звичайних фізіологічних норм, потребує від тих, хто грає на духових інструментах, значної витрати фізичних сил. У цих умовах музикант-духовик зобов'язаний прагнути до того, щоб при найменшій витраті м'язових зусиль досягати найбільшого виконавського результату. Як свідчить практика, для досягнення цієї мети йому необхідно опанувати раціональну техніку виконавського дихання. І першоосновою набуття цієї складної навички є вміння виконавця користуватися в процесі гри раціональним типом виконавського дихання.

Виконавський вдих, як найважливіший і найскладніший елемент техніки дихання, потребує особливої уваги. Його основою має бути узгоджено активна робота ребер грудної клітки, діафрагми і сильних м'язів живота. При ігровому видиху в результаті активного скорочення внутрішніх міжреберних м'язів грудна клітина звужується, діафрагма піднімається вгору, м'язи черевного преса забезпечують поступове стискування й утягування стінки живота всередину.

Правильна техніка виконавського видиху потребує обов'язкового виконання його на «опорі». Видих на опорі здійснюється при тісній взаємодії губного апарату, міжреберних м'язів і сильних видихальних м'язів черевного преса. При такому видиху той виконавець, який грає, має стежити за тим, щоб нижня частина черевної стінки (черевний прес) не розслаблювалася, а зберігала напружений стан і, поступово втягуючись, разом із плавним скороченням міжреберних м'язів і ігрових дій губів слугувала б опорою виконавському видиху музиканта-духовика. Опанування складної техніки виконавського дихання слід починати зі з'ясування музикантом-духовиком елементів правильної «постановки».

Практика свідчить, що на виконавське дихання негативно впливають такі недоліки постановки: неправильне положення голови й особливо неправильно опущене підборіддя, що створює в момент видиху часткове стискання гортані і непотрібне напруження шийних м'язів; щільно притиснуті лікті до тулуба, що ускладнюють вільні дихальні рухи грудної клітки; перехрещення однієї ноги на другу при грі сидячи, що створює додаткове напруження в роботі діафрагми і м'язів черевного преса.

Підсумовуючи сказане про методи розвитку техніки звукодобування та фахового виконавського дихання, слід зазначити, що опанування ними — це впевнене володіння всіма означеними засобами тренування (як з інструментом, так і без нього), уміння застосовувати їх залежно від конкретних умов та індивідуальних особливостей музикантів. Крім того, необхідно пам'ятати, що звукодобування та дихання в умовах гри тісно пов'язане з роботою губів, язика, пальців і музичного слуху, тому їх завжди слід розглядати і розвивати в комплексі з іншими компонентами виконавського апарату музиканта-духовика.